

Zásada autonomie a zásada rozhodování rozhodců o své pravomoci - dvě stránky jednoho problému

Naděžda Rozehnalová*

I. Úvod

Rozhodčí řízení je obecně vnímáno jako plnohodnotná alternativa řízení soudního tam, kde je dána tzv. arbitrabilita sporu¹. Zejména v oblasti mezinárodního styku je doporučováno k využití ať již pro možnou slabší vazbu k území státu, kde se koná řízení, nebo pro širokou možnost dosáhnout uznání a výkonu rozhodčího nálezu². O uvedené plnohodnotnosti rozhoduje řada faktorů. V naší stati bychom se zaměřili na analýzu a vzájemné vazby dvou z nich – *principu pravomoc-pravomoc a principu autonomie smlouvy rozhodčí na smlouvě hlavní*. Jejich pojetí a vzájemné vazby na jedné straně, spolu s pravomocemi (včetně kontrolních) soudů obecných na straně druhé³ nesporně rozhodují o tom, zda lze nahlížet na rozhodčí řízení ve vztahu k řízení před soudy obecnými jako na samostatný proces, nebo naopak na subsidiární řízení. A současně také pro to, zda je schopno rozhodčí řízení plnit své funkce, nebo naopak předčasně zabředne do návrhů stran a následných zásahů ze strany soudů obecných. Oba principy, zdánlivě rozdílné ve svých důsledcích, by měly plnit společný cíl: garantovat výkon dohody stran řešit spor v rozhodčím řízení, zabránit možné obstrukci jedné ze stran ničící hodnoty⁴ rozhodčího řízení a to při současné garanci práva na spravedlivý proces. Měly by rovněž zabránit bludnému kruhu, ke kterému by jinak mohlo dojít – tj. řešit zdlouhavě před soudem obecným to, zda může být rozhodováno v konkrétním případě v řízení rozhodčím.

Alokace pravomocí mezi soud a rozhodce je citlivá především u prvé z otázek - u pravomoci rozhodovat o své pravomoci. A to ať pro nedostatek objektivní arbitrability sporu, nebo např. pro neexistenci či neplatnost rozhodčí smlouvy z jiného důvodu než je nearbitrabilita sporu, určení jiného sudiště, nejmenování určité osoby jako rozhodce atd.

Otázkou, kterou se chceme zabývat, je analýza problematiky rozhodování rozhodců o jejich pravomoci, vazba této otázky na rozhodování soudů obecných a vazba na problematiku tzv. separace smlouvy rozhodčí na smlouvě hlavní. Tato analýza v propojení na exkurs do vybraných⁵ národních úprav nám pomůže vyhodnotit význam zakotvení obou principů do právní úpravy a ukázat případné problematické stránky stávající české úpravy.

Cílem studie je objasnit, jak jsou tyto vztahy řešeny a jaký význam má určitý způsob jejich legislativního uchopení pro plnění funkcí rozhodčího řízení. Provedena bude jednak obecně teoretická analýza problému a analýza české úpravy, jednak bychom ukázali vývojové trendy obsažené ve Vzorovém zákonu UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži a jeho případné odrazy ve vybraných právních úpravách.

Ještě jednu poznámku je nutné učinit. Zejména čtenáři, který se neorientuje zcela ve vztahu rozhodčího a soudního řízení, je vhodné upozornit na některé aspekty tohoto vztahu tam, kde se střetávají oba subjekty v otázce vyhodnocení své pravomoci. Vazby soudu obecného a rozhodčího soudnictví, které budeme zkoumat zejména u principu pravomoc-pravomoc, mají různé reflexy v závislosti na tom, ve které časové fázi rozhodčího řízení se nacházíme a jaký úkon byl učiněn, resp. vůči komu směřoval. Je nutné potom rozlišit situace:

- zahájení řízení u soudu obecného tam, kde existuje platná rozhodčí smlouva, a následná námitka existence rozhodčí smlouvy a popření pravomoci soudů obecných,
- zahájení řízení u rozhodčího soudu a námitka neplatnosti či neexistence rozhodčí smlouvy, resp. neexistence pravomoci konkrétních rozhodců bez toho, že by strana podala návrh k soudu obecnému,
- ukončení rozhodčího řízení vydáním rozhodčího nálezu a možnosti soudu obecného na námitku strany zkoumat platnost či existenci rozhodčí smlouvy, resp. pravomoc rozhodců.

Pro prvou situaci se vžil také pojem „vykonatelnost rozhodčí smlouvy“⁶ odrážející postoj konkrétní právní úpravy k rozhodčímu soudnictví, zejména potom respektování existence platné rozhodčí smlouvy soudy obecnými. Nicméně tento případ souvisí i s naší problematikou pravomoci rozhodců a to v jejich negativních účincích⁷. Třetí situace, která rovněž souvisí se zkoumanou otázkou, jsou zásahy soudů obecných v podobě zrušení rozhodčího nálezu, odepření výkonu či odepření uznání. V tomto případě se však již jedná o zpětné hodnocení správnosti či nesprávnosti posouzení námitky rozhodci.

Jádro námi zkoumané problematiky tvoří situace uvedená na druhém místě. Nicméně není možné opomenout ani ostatní situace a s nimi související otázky.

II. „Pravomoc – pravomoc“ - pravomoc rozhodovat o své pravomoci⁸

Výše uvedená slovní hříčka, snad i lépe znějící v jiných jazycích (*competence-competence*, *Kompetenz-Kompetenz*⁹, *compétence-compétence*), je obecně vnímána v moderním mezinárodním rozhodčím řízení jako vyjádření toho, že „rozhodce má pravomoc rozhodovat o své pravomoci“. Zdánlivě jednoduché konstatování v sobě skrývá řadu otázek. Lze se ptát na zdroj pravomoci rozhodce¹⁰; na vazbu na soudy obecné v tom smyslu, zda se jedná o konečné rozhodnutí rozhodce, nebo toto rozhodnutí je jen časově předřazeno uplatnění možných kontrolních pravomocí soudu obecného; zda v případě rozhodování rozhodců jsou soudy povinny se zdržet rozhodování byť by jedna ze stran podala návrh na soud obecný; lze zvažovat, zda rozhodce může rozhodnout jen kladně, ale i záporně, a zda oba typy rozhodnutí jsou přezkoumatelné atd. Do odpovědi na tyto či další otázky se může promítnout i sdílená doktrína zabývající se povahou rozhodčího řízení¹¹.

Přijetí právní fikce existence pravomoci rozhodců rozhodnout o své pravomoci, a to i přes námitku neexistence či neplatnosti rozhodčí smlouvy, zakotvené v právní normě, která je součástí legis arbitri, napomáhá překonat možný bludný kruh, kam by se rozhodčí řízení mohlo dostat. Toto lze považovat za jeden z argumentů svědčících proti široce zastávané smluvní doktríně¹².

Trendy jsou v současné úpravě vyjádřeny zejména Vzorovým zákonem UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži (dále jen Vzorový zákon UNCITRAL)¹³. Nicméně i jeho úprava této otázky není zcela zřetelná a může přinést problémy. V základní rovině, tj. v otázce sdílení toho, že rozhodci rozhodují o své pravomoci se právní řády shodují, v dílčích aspektech již jednotné nejsou. Je třeba si také ukázat, jaký vliv mají na plnění funkcí rozhodčího řízení právě tyto dílčí aspekty.

Princip pravomoci rozhodců rozhodovat o své pravomoci je považován za projev *pozitivního účinku* rozhodčí smlouvy¹⁴. O tomto účinku, resp. jeho projevech, nejsou vedeny v moderním rozhodčím řízení žádné zásadní diskuse. Výslovně je upraven jak v mezinárodních úmluvách¹⁵, Vzorovém zákonu UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži¹⁶, národních úpravách i pravidlech či řádech rozhodčích institucí. Určité korekce má tam, kde dochází k zahájení řízení u soudů obecných i přes existenci rozhodčí smlouvy.

Princip odráží rovněž *účinek negativní* – soudy nemají pravomoc zasáhnout do rozhodování rozhodců o této otázce. Právě pojetí negativního účinku se v jed-

notlivých úpravách liší. Současně i v závislosti na různých fázích a v závislosti na tom, kam je podán návrh na zahájení řízení (zda u soudu obecného nebo rozhodců) se setkáváme s různými variantami úpravy – od plného přezkumu rozhodnutí rozhodců soudem obecným¹⁷ bezprostředně po rozhodování rozhodců a na žádost strany až k respektování přednostního rozhodování rozhodců o své pravomoci a posunu přezkumu až do fáze rozhodování o zrušení či výkonu rozhodčího nálezu¹⁸. Každá z variant má své výhody – od úspory zbytečného vedení procesu tam, kde existuje vážná hrozba budoucího zrušení nálezu, až naopak k ušetření rozhodčího řízení obstrukcí ze strany jednoho z účastníků řízení. Nicméně krajní řešení v této otázce generují vedle zásadní výhody také zásadní nevýhodu. Proto se objevují na úrovni legislativních úprav i hybridní řešení¹⁹, která se snaží vybalancovat pozici mezi oběma uvedenými krajními řešeními. Úzce s tímto problémem souvisí, resp. je i součástí jednotlivých řešení, otázka litispendence mezi rozhodci a soudy obecnými či situace pokračování v projednávání sporu. A to v různých situacích – při návrhu stran podaném na rozdílné subjekty, při odvolání se proti rozhodnutí rozhodců atd.

Jaké důsledky má přijetí principu pravomoci? I když je protistranou uplatněna námitka neplatnosti či neexistence rozhodčí smlouvy a v důsledku toho neexistence pravomoci rozhodců, mohou sami rozhodci o této otázce rozhodnout. I v případě, kdy by řízení bylo zahájeno u soudu obecného, druhá strana uplatnila námitku existence rozhodčí smlouvy a strana druhá namítla právě neexistenci či neplatnost rozhodčí smlouvy, musí soud obecný respektovat námitku existence rozhodčí smlouvy a řízení zastavit. Výjimky k tomuto pravidlu nicméně existují (tam kde soud dojde k závěru, že rozhodčí smlouva neexistuje nebo je neplatná) a budeme o nich dále hovořit. I když je důsledek principu nejzřejmější u námi zmíněných námitek, může dopadat i na jiné otázky jako je námitka týkající se nominace rozhodce, nezpůsobilosti rozhodce atd. Tyto další problémy bychom však vynechali z obecných úvah, protože jejich konkrétní řešení pokud jde o vztah k soudům obecným se může v detailech lišit.

Rozhodci mají pravidelně oprávnění rozhodnout jak kladně (tj. o platnosti či existenci smlouvy a založení pravomoci konkrétního rozhodce či rozhodčího soudu), tak i negativně (tzn. že nemají pravomoc k rozhodování sporu v rozhodčím řízení vůbec, příp. není daný rozhodce či rozhodčí senát příslušný). Zatímco v případě, kdy rozhodnou kladně o své pravomoci, je jejich rozhodnutí možné zvrátit právě u soudu obecného (být v různých etapách řízení), ve druhém případě je pravidelně pojato v právních úpravách jako konečné a nepřezkoumatelné.

Jaký je základ této pravomoci? Je jí rozhodčí smlouva sama nebo konkrétní národní či mezinárodní právní úprava? I zastánci doktríny smluvní se zde obracejí na právní řád státu s tím, že zaujmутí pozice, že základem

je rozhodčí smlouva, by vedlo k bludnému kruhu úvah začínajících u povahy námitky a končících u samotné podstaty smluvní doktríny²⁰. Pro doktrínu jurisdikční či smíšenou je pozice jednoznačná. Zastánci doktríny autonomní se k této otázce – alespoň dle zdrojů, které jsme měli k datu sepsání článku k dispozici – přímo nevyjadřují.

Jaký je věcný dosah této pravomoci? Je možné zkoumat arbitrabilitu, tj. přípustnost sporu k řešení před rozhodci, anebo pouze ostatní otázky bez arbitrability jako je tvrzená neexistence smlouvy či neplatnost z dalších důvodů? Samozřejmě, záleží na konkrétní právní úpravě, zda neomezí rozsah zkoumání této otázky. Nicméně obecné vnímání a úpravy mezinárodní či vzorové neomezují pravomoc rozhodce v tomto směru, tedy ani u otázky arbitrability.

Jak bylo naznačeno výše, neliší se základní projevy principu pravomoci rozhodců, liší se obsah tzv. negativního účinku. Lze si položit řadu otázek. Například jaká je vazba tohoto rozhodnutí rozhodců (ať již v usnesení nebo v rozhodčím nálezů) vůči pravomocem soudů obecných? Je toto rozhodnutí pro soudy závazné a definitivní? V tomto případě – a pokusíme se to ukázat i na srovnání některých právní úprav – nelze vnímat oprávnění rozhodců jako absolutní a nepřezkoumatelné. Základem koncepce, jak je vyjádřena v určitém transnacionálním vnímání, není ponechat rozhodce jako jediné a výlučné posuzovatele své pravomoci. To v žádném případě. Smyslem je ponechat jim prvotní rozhodování o této otázce a tím umožnit realizaci rozhodčího řízení. To, co se zdá být společné je, že soudy obecné nejsou vyloučeny z rozhodování o pravomoci a nejsou vázány kladným názorem rozhodců o jejich pravomoci. To, co naopak se jeví rozdílným je, kdy je dán tento okamžik. Zda je jen posunut na pozdější fázi a tato otázka je ponechána na vůli strany, která by chtěla navrhnout zrušení či uplatnit důvod pro odepření výkonu či uznání a výkonu. Nebo existují i dřívější okamžiky, kdy se může strana, která nesouhlasí s názorem rozhodců, obrátit na soud?

Zajímavou otázkou představuje rovněž možná litispendence ve vztahu mezi soudy obecnými a rozhodci, tj. problém, zda pokud jedná soud obecný o pravomoci, může dále probíhat rozhodčí řízení. K této otázce se průběžně vrátíme v souvislosti s úpravou v některých státech. O této problematice jednala i konference ILC v roce 2006²¹. Poměrně zajímavý přehled jednotlivých úprav této otázky s komentářem obsahuje práce Foucharda, Gaillarda a Goldmana²².

Zmínit je třeba také to, a vrátíme se k této otázce u jednotlivých úprav, že soud obecný zkoumá námitku existence rozhodčí smlouvy na námitku strany. Naopak rozhodci obvykle jsou povinni zkoumat svou pravomoc (příslušnost) i bez námitky neexistence či neplatnosti rozhodčí smlouvy.

Výstižně hovoří například Rubino-Sammartano o tom, že princip pravomoci rozhodců je principem

chronologické přednosti²³. Přijetí tohoto principu neznámá vyloučení pravomoci soudu rozhodnout o platnosti rozhodčí smlouvy a tím o pravomoci rozhodců, ale časový posun této pravomoci soudu. Nicméně ani toto tvrzení není absolutní. Zvláštní pozici představuje případ, kdy je i přes existenci rozhodčí smlouvy podán návrh na soud obecný.

V následujících rozborech se zaměříme na následující otázky: jsou uznány pozitivní i negativní projevy existující rozhodčí smlouvy, je rozhodnutí pro soud závazné, ve kterém okamžiku a pomocí jakých institutů mohou soudy obecné zasáhnout do rozhodování či rozhodnutí o pravomoci. Pohybovat se budeme na úrovni mezinárodní smlouvy, Vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži a vybraných národních úprav včetně úpravy české.

Pokud jde o **Newyorskou úmluvu o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů**, do naší problematiky částečně zasahuje článek II. Zejména ve svém odst. 3 obsahuje závazek pro soudy smluvních států, respektovat pravomoc rozhodců s výjimkou případů, kdy by zjistil, že dohoda je neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k užití.

Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži. Základ vztahu mezi rozhodcem a soudem obecným tvoří články V a VI. Doktrína pravomoci je obsažena ve své pozitivní podobě v článku V odst. 3 věta za středníkem. Ze znění tohoto odstavce lze dedukovat:

- rozhodce je oprávněn rozhodnout o své vlastní příslušnosti (příklad v zákoně), jakož i o existenci nebo platnosti rozhodčí smlouvy či smlouvy, jejíž je součástí,
- předpokládá se možný pozdější soudní přezkum tohoto rozhodnutí rozhodce, a
- tento přezkum je upraven právem projednávajícího soudu (legis fori).

Tato formulace vede spíše k závěru o uplatnění přezkumu pozdějšího, tj. uplatnění v rámci kontrolních funkcí soudu obecného jako je například zrušení rozhodčího nálezů. Toto stanovisko podporuje i další dotčený článek VI odst. 3 (soudy odloží rozhodnutí o platnosti rozhodčí smlouvy v případě, že bylo nejprve vyvoláno rozhodčí řízení, až do doby vydání rozhodčího nálezů – pokud tomu nebrání vážné důvody), který považuje rozhodnutí před vydáním rozhodčího nálezů za spíše výjimku. Evropská úmluva reaguje dále na situaci, kdy je řízení před soudem obecným zahájeno dříve (článek VI odst. 1). Neupravuje situaci, kdy by rozhodci potvrdili svou pravomoc a strana by se mohla obrátit na soud obecný s návrhem na přezkoumání jejich rozhodnutí.

Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži²⁴ (dále jen Vzorový zákon) obsahuje

řešení pravomoci rozhodců v článku 16. Význam pro posuzování této otázky mají dále články 5 a 8. V článku 5 je uvedeno, že žádný soud nemůže zasahovat do otázek upravených vzorovým zákonem s výjimkou případů, kdy takto stanoví tento zákon. Touto úpravou, dle našeho názoru velmi potřebnou a chybějící v české úpravě ZRR, jsou jasné vymezeny zásahy soudu omezující se jen na úpravu výslovně uvedenou v zákoně. Pokud jde o články 8 a 16, reagují na daný problém z rozdílných pozicí: jednak z pozice soudu, u něhož je zahájeno řízení i přes existenci rozhodčí smlouvy (článek 8) a z pozice rozhodčího senátu, v jehož případě jsou uplatněny námitky týkající se jeho pravomoci (článek 16). Článek 16 je považován za jeden z pilířů Vzorového zákona. Jeho převzetí je považováno za jeden z faktorů ovlivňujících konstatování, zda je národní úprava harmonizována či ne²⁵.

Z článku 16 vyplývá:

- právo rozhodců rozhodovat o své pravomoci (odst. 1),
- námitka musí být vznesena nejpozději s podáním žalobní odpovědi, senát může připustit i pozdější námitku, je-li to omluvitelné (odst. 2),
- o námitce může být rozhodnuto buďto jako o předběžné otázce nebo v rozhodčím nález. Pokud je rozhodnuto jako o předběžné otázce a to kladně,²⁶ každá ze stran může požádat během třiceti dnů od přijetí oznámení o takovém rozhodnutí soud uvedený v článku 6, aby o této záležitosti rozhodl. Proti tomuto rozhodnutí se nelze odvolat. V mezidobí může rozhodčí senát pokračovat v řízení a vydat rozhodčí nález.

Vzorový zákon umožňuje rozhodovat rozhodcům o své pravomoci. To, co neumožňuje, je podat přímo návrh k soudu obecnému na určení neplatnosti či neexistence rozhodčí smlouvy. V této pozici musí nejprve rozhodnout rozhodce a teprve po jeho rozhodnutí je možné se případně obrátit na soud obecný. To však současně nebrání rozhodcům v tom, aby dále vedli řízení.

Článek 8 upravuje případ, kdy je žaloba podána na soud obecný v případě, kdy existuje rozhodčí smlouva²⁷. Vzorový zákon zvolil pro svou úpravu pravomoci rozhodců v tomto případě určitý kompromis, kterým se snaží zabránit obstrukcím v rozhodčím řízení na jedné straně a současně zamezit zbytečnému řízení tam, kde by mohlo dojít v budoucnu ke zrušení rozhodčího nález. V daném případě soud odkáže na námitku strany na rozhodčí řízení, ledaže by zjistil, že smlouva je neplatná, neúčinná nebo nevykonatelná. Zdánlivě bezproblémová konstrukce má v sobě zabudován základní problém – jaké znaky má situace v případě, kdy soud přezkoumává rozhodčí smlouvu na rozdíl od situace, kdy naopak přímo odkáže strany na rozhodčí řízení? Diskuse, která je v tomto směru vedena, směřuje k otázce, zda má soud v tomto případě vždy přezkoumat roz-

hodčí smlouvu, nebo má spíše přímo odkázat na rozhodčí řízení s odkazem na to, že existuje přiměřená pravděpodobnost existence rozhodčí smlouvy²⁸. Samo ustanovení zde nedává žádný další návod a je nutné se obrátit k dalším interpretačním možnostem pro zjištění, jak s ním nakládat. Smysl vyjasnění významu je i v tom, že obdobný problém existuje na úrovni řady národních úprav, které mají za vzor právě tuto normu.

Zmírnění důsledku obsahuje odst. 2. Dle něj je možné zahájit i řízení rozhodčí, nebo v tomto řízení pokračovat.

Historie vzniku článku 8 ukazuje na možnost přístupů a rozsahu pravomoci. V průběhu se objevily návrhy od zavedení zvláštní kontroly pravomoci soudem až po zesílení situace, kdy mohou soudy obecné rozhodovat o platnosti rozhodčí smlouvy. Článek 8 patří k těm ustanovením, které reagují jednak na samostatnost rozhodčího řízení tak, jak se vyvinula v průběhu dvacátého století, jednak se snaží vhodným způsobem kombinovat pravomoci obou orgánů tam, kde může dojít k jejich střetu²⁹.

Francouzská úprava³⁰ je dáвана jako příklad úpravy, která striktně respektuje negativní účinky principu. Je skutečností, že jak pro oblast domácí, tak i mezinárodní arbitráže uznává tento princip jak ve formě účinků pozitivních, tak i negativních³¹. Princip s jeho pozitivními účinky je obsažen v článku 1466 pro domácí rozhodčí řízení. Pro mezinárodní rozhodčí řízení sice není výslovně uveden, nicméně neexistuje pochybnost o působnosti této zásady i v tomto řízení. Pokud jde o negativní účinky novela v článku 1458 zavazuje soud, pokud by řízení bylo zahájeno i při existenci rozhodčí smlouvy u soudu obecného, odmítnout rozhodování s výjimkou případu, kdy by smlouva byla **zjevně** neplatná nebo neexistující. Soud nemůže rozhodnout o nedostatku své pravomoci *ex offo*. Pokud jde o otázku zrušení rozhodčího nález, článek 1484 uvádí samozřejmě jako důvod pro zrušení neexistence nebo neplatnost rozhodčí smlouvy³². Francouzská úprava neumožňuje samostatné zásahy v průběhu řízení.

Německá úprava³³, která prošla rozsáhlou novelou, byla silně inspirována řešením ve Vzorovém zákoně. V námi sledované otázce se hlásí k principu *Kompetenz-Kompetenz* v tom pojetí, jak je dnes vnímán mezinárodně, a snaží se podobně jako anglická úprava „pohybovat“ mezi oběma naznačenými krajními řešeními. Jednotlivé aspekty problému jsou obsaženy v:

- § 1032 odst. 1 ZPO – řeší se zde vztah rozhodčí smlouvy a žaloby před soudem obecným. Soud žalobu zamítne na námitku žalovaného uplatněnou před zahájením ústního jednání ve věci samé. Výjimkou je situace, kdy soud obecný dojde k závěru, že rozhodčí smlouva neexistuje, je neplatná nebo neproveditelná.

- § 1032 odst. 2 - dle tohoto odstavce může být až do sestavení senátu podán na soud obecný návrh na posouzení přípustnosti rozhodčího řízení (rovněž § 1062 odst. 1 číslo 2 ZPO). Mezitím však může být dle odst. 3 zahájeno řízení nebo v něm pokračováno a vydán rozhodčí nález.
- samotná úprava pravomoci je obsažena v článku 1040 ZPO. Dle něj mají rozhodci pravomoc rozhodovat o své pravomoci. Pokud je rozhodnuto, že rozhodci nemají pravomoc, je toto rozhodnutí konečné. Rozhodnou-li o své pravomoci, lze se proti rozhodnutí po doručení rozhodnutí do jednoho měsíce odvolat k soudu obecnému. Mezitím může prohibovat rozhodčí řízení a být vydán rozhodčí nález.
- samozřejmě zde zůstává poslední možnost, tj. návrh na zrušení rozhodčího nálezu dle § 1059 ZPO.

Úprava v Anglii a Walesu³⁴ je rovněž postavena na Vzorovém zákoně³⁵, nicméně se od ní odchyluje více než předchozí německá úprava. Úprava se snaží vyrovnat obě krajní pozice u negativních účinků principu a dává stranám i více možností obrátit se na soud. Tento zákon ještě výrazněji rozlišuje mezi situacemi, kdy strany zahájily rozhodčí řízení a kdy nikoli. Význam má také to, zda daná norma spadá do kategorie kogentních norem či nikoli (mandatory or non-mandatory)³⁶.

Základ je dán v článku 30, kde je uvedena zásada competence-competence ve své pozitivní podobě. Nicméně na základě článku 32 má soud pravomoc rozhodnout o některých předběžných procesních otázkách (tzv. preliminary points), a to na návrh strany nebo obou stran. V souladu s článkem 67 může být rozhodnutí předmětem zkoumání soudu obecného. Strana může ztratit toto právo (viz článek 73) nebo toto právo jí může být omezeno (viz článek 70 odst. 2 a 3). Jiná je pozice tam, kde strany nevstoupily doposud do rozhodčího řízení. Článek 72 upravuje možnost přímo požádat soud o rozhodnutí otázky týkající se platnosti smlouvy, konstituování senátu nebo toho, zda věc spadá pod rozhodčí smlouvu, a to s účinky res iudicatae³⁷. Tuto možnost ztrácejí nebo nemají strany tam, kde vstoupí do rozhodčího řízení.

Rozhodčí řízení je **v USA na federální úrovni** upraveno federálním zákonem o rozhodčím řízení³⁸ doplněným v důsledku ratifikace Newyorské úmluvy v roce 1970. Vedle toho existuje řada národních úprav³⁹. Kolize mezi nimi se řeší v závislosti na předmětu úpravy: je-li předmětem úpravy mezinárodní nebo mezistátní vztah, je dána působnost federálnímu zákonu⁴⁰. Zákon je interpretován spíše ve prospěch pravomoci soudů řešit otázky týkající se arbitrability sporu. Z ustanovení §§ 3 a 4 zákona je vyvozována jednak povinnost soudů zastavit na návrh strany řízení tam, kde existuje rozhodčí smlouva (§ 3), jednak že soud určuje pravomoc rozhodců založenou rozhodčí smlouvou (§ 4)⁴¹. Nicméně existence nejméně čtyř doktrinárních přístupů

výrazně ovlivnila a v podstatě erodovala pravomoc soudů⁴².

Stanoviska pro situaci v rámci **právní úpravy USA**⁴³ se opírají pravidelně o dva precedenční případy: *First Options v. Kaplan*⁴⁴ z roku 1995 a *Howsam v. Dean Witter Reynolds Inc.*⁴⁵ z roku 2002. Literatura uvádí, že i když se jednalo o domácí rozhodčí řízení, aplikují se tato rozhodnutí i na řízení s mezinárodním prvkem⁴⁶.

Z prvního případu je dovozováno, že otázku existence či platnosti rozhodčí smlouvy by měl v případě námitek rozhodovat obecný soud. Nicméně – a tento závěr je také vyvozován – otázka toho, zda rozhodci mají rozhodovat o své pravomoci, je otázkou interpretace vůle stran, tj. zda si toto přejí⁴⁷. Tímto se vlastně sporné případy rozpadají do dvou skupin v závislosti na typu námítky. Současně literatura upozorňuje na to, že soudy aplikují závěry z tohoto případu rozdílně pokud jde o vyjádření stran směrem k podřízení se rozhodčímu řízení⁴⁸. Ze druhého případu je vyvozován dále závěr, že určité otázky, jako je např. časová limitace nebo vzdání se nároku, naopak rozhodují rozhodci. Obě precedenční rozhodnutí se týkají domácího rozhodčího řízení. Nicméně ani pro oblast mezinárodního rozhodčího řízení v režimu Newyorské úmluvy (převzata do United States Arbitration Act v roce 1970) neuvádí zmíněná literatura jiný závěr než je ten, že negativní účinky doktríny zde obecně nenastávají a jejich nastoupení je otázkou konkrétního posouzení případu.

Úprava v České republice, která se ve své důvodové zprávě hlásila ke Vzorovému zákonu, se v této otázce od jeho řešení odchyluje pokud jde o možné zásahy soudu obecného. Základ konceptu je dán v ustanovení § 15 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen ZRR). V tomto smyslu jsou potvrzeny pozitivní účinky tohoto principu. Rozhodci mají pravomoc rozhodnout o své pravomoci. A to jak na námitku strany, tak mají sami povinnost zkoumat svou pravomoc. K negativním účinkům přistupuje ZRR odchýlně od Vzorového zákona a přibližuje se řešení uvedenému ve francouzské úpravě. Konkrétně:

- tzv. v úvodu vymezená první situace, kdy je podán návrh k soudu obecnému, je upravena v § 106 OSŘ. V souladu s ním „soud řízení zastaví, jestliže k námitce žalovaného uplatněné nejpozději při jeho prvním úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být dle smlouvy projednána v řízení před rozhodci.“ Tato situace však není absolutní. Věc před soudem obecným lze projednat, pokud účastníci prohlásí, že na rozhodčí smlouvě netrvají. Tímto je i pro tuto fázi potvrzen primát autonomie vůle stran. Rovněž však soud věc projedná i tehdy, kdy zjistí, že „věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje nebo že její projednání v řízení před rozhodci přesahuje rámec pra-

vomoci přiznané jim smlouvou, anebo že rozhodčí soud odmítl věci se zabývat“. Z odstavce třetího současně vyplývá, že jednání o neexistenci, neplatnosti či zániku smlouvy nelze projednávat před soudem obecným (a ten řízení přeruší) v případě, kdy bylo řízení před rozhodci zahájeno dříve než došlo k řízení soudním. A to do doby, než bude v rozhodčím řízení rozhodnuto o pravomoci nebo ve věci samé. Tímto je i pro tuto situaci potvrzena časová priorita rozhodování rozhodců o své pravomoci. Jen tam, kde nedošlo k zahájení rozhodčího řízení před řízením soudním je možné, aby se soud obecný zabýval možnou pravomocí rozhodců.

- tzv. druhá situace, to je případ, kdy je zahájeno řízení před rozhodci a tam je uplatněna námitka nedostatku pravomoci (příslušnosti), je obsažena v již zmíněném § 15 odst. 1 ZRŘ. V souladu s ním jsou to rozhodci, kteří jsou oprávněni rozhodovat o své pravomoci sami. Řády stálých rozhodčích institucí mohou v daném případě dělit tuto pravomoc⁴⁹.
- v úvodu článku vymezená třetí situace platí v případě, kdy by rozhodci rozhodli kladně o tom, že je dána jejich pravomoc (příslušnost). Není možné, až do vydání rozhodčího nálezu napadnout toto rozhodnutí. A to i kdyby rozhodli samostatným aktem. Důvodem je jednak skutečnost, že rozhodci v tomto případě rozhodují usnesením, které není možné napadnout prostředky známými ZRŘ. Jednak i ten fakt, že ZRŘ upravuje zásahy soudu až po vydání rozhodčího nálezu a jen proti rozhodčímu nálezu (viz § 31). Komentáře k tomuto ustanovení potvrzují primát autonomie vůle stran (stejně jako v odst. 1)⁵⁰.

Pokud jde o základní přístup české úpravy je nutné konstatovat, že sleduje současné trendy rozhodčího práva pokud jde o pozitivní účinky principu pravomoci. K zamyšlení jsou spíše otázky týkající se negativního účinku tohoto principu. Prvá úvaha se týká možnosti přezkumu rozhodnutí rozhodců o pravomoci (kladné rozhodnutí) tak, jak toto upravuje Vzorový zákon UNCITRAL. Důvod je ryze pragmatický – zbytečné vynakládání nákladů tam, kde by došlo následně ke zrušení rozhodčího nálezu.

Další otázkou k zamyšlení je úprava v § 106 OSŘ v případech, kdy může soudce rozhodnout o platnosti či neplatnosti rozhodčí smlouvy. V podstatě se zde objevují tytéž otázky, o kterých jsme hovořili u Vzorového zákona UNCITRAL. Kde je dána míra povinnosti soudce zkoumat otázku platnosti či existence rozhodčí smlouvy? Zda spíše tuto otázku měřit primátem principu pravomoci (a tudíž zkoumat tyto otázky tam, kde je zřetelný, nepřehlédnutelný problém v existenci či platnosti rozhodčí smlouvy), nebo v zájmu dále nenarušovaného řízení vzít do úvahy prozkoumání všech aspektů uplatněné námítky? Otázkou potom je, zda tento typ formulace by neměl být zesílen například tak, jak je to-

mu ve francouzské úpravě. Dostupná judikatura nedává zatím odpověď na tyto otázky. Na druhé straně neexistující diskuse o těchto otázkách umožňuje přijmout domněnku, že samotná praxe neshledává ve stávající dikci zákona problémy.

III. Princip autonomie smlouvy rozhodčí

Otázky objasňující podstatu problému lze položit následovně:

„Je existence rozhodčí smlouvy (zejména v případě rozhodčí doložky) závislá nutně a vždy na existenci smlouvy hlavní⁵¹? Anebo představuje rozhodčí smlouva (doložka) ujednání relativně samostatné? Znamená zpochybnění platnosti smlouvy hlavní nemožnost řešení sporu o existenci či platnost smlouvy u rozhodčího soudu a je nutné vyčkat rozhodnutí obecného soudu?“

Tato otázka měla zásadní vliv na formování moderního rozhodčího řízení. Nejostřeji lze závislost vnímat u rozhodčích doložek, které jsou nedílnou součástí dokumentu, v němž je obsažena hlavní smlouva. Stejně jako u jiných otázek i zde se objevili jak zastánci oddělení, tak naopak zastánci jednoty obou ujednání. Naposledy uvedení argumentovali zejména situací absolutně neplatné smlouvy, kdy tento důvod nutně stíhá obě smlouvy (*accessorium sequitur principale*). Tato otázka může být propojena i směrem k řešení dalších problémů jako je otázka způsobu kontraktace či postupu smlouvy hlavní⁵².

V teorii i praxi rozhodčího soudnictví zaujala ústřední místo v řešení této otázky **doktrína autonomie, resp. separace obou smluv** („*principle of autonomy*“, v oblasti anglosaské „*principle of separability*“ nebo „*principle of severability*“), ve smyslu oddělení existence smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí. Tato koncepce, vytvořená praxí a dnes obsažená v řadě právních norem mezinárodního i vnitrostátního původu, vychází ze **čtyř premis**, které byly nejzřetelněji formulovány v práci Schwebela⁵³. S menší modifikací jeho myšlenek lze v naší souvislosti uvést následující:

1. záměr stran řešit jakýkoli spor (arbitrábilní) v rozhodčím řízení s tím, že nebyly vyloučeny předem z rozhodování určité kategorie sporů (spory o platnost či existenci smlouvy),
2. integrita řízení, která by byla narušena nutností přerušit řízení a obrátit se na soud obecný s návrhem na vyřešení otázky. Případně nutnost podat návrh na soud obecný a následně, pokud by byla konstatována platná rozhodčí smlouva, k rozhodcům. To by navíc značně zkomplikovalo projednávání sporu a stranám by to přineslo větší časové či finanční zatížení,
3. právní presumpce existence dvou smluv s různým účelem,

4. dopad kontrolní funkce státu na rozhodčí řízení (přes obecné soudy) až ve fázi po vydání rozhodčího nálezu.

Jaké důsledky se sebou nese přijetí faktu existence dvou smluv? To je možné si ukázat na důsledcích uplatnění této zásady. Literatura rozlišuje důsledky přímé a důsledky nepřímé⁵⁴.

Přímým důsledkem uplatnění zásady autonomie je samostatná existence obou smluv, kdy důvody vedoucí k neplatnosti či neexistenci smlouvy jedné mohou zasáhnout obě ujednání, ale také nemusí a mohou se týkat jen jedné z nich⁵⁵. V mezinárodním rozhodčím řízení je to umocněno tím, že obě smlouvy mohou podléhat různým právním řádům.

Zásada autonomie se však **neprojevuje** ve skutečnosti, že by bylo nutné, aby obě smlouvy podléhaly samostatné kontraktaci a musely být od sebe i formálně odděleny. Například by rozhodčí smlouva musela existovat v samostatném dokumentu.

Za nepřímý důsledek je označována existence již zmíněné doktríny pravomoci rozhodců rozhodovat o své pravomoci.

Skutečnost, že tato doktrína dnes ovládla mezinárodní rozhodčí soudnictví a zásada autonomie smlouvy rozhodčí na smlouvě hlavní je považována za základní zásadu mezinárodního rozhodčího řízení, lze dokumentovat na řadě norem.

Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži upravila výslovně princip pravomoci, k otázce autonomie se nevyjádřila. U **Newyorské úmluvy** někteří autoři vyvozují z článku V odst. 1 písmeno a) autonomii arbitrážní smlouvy⁵⁶. Nejde však o obecně přijímanou interpretaci.⁵⁷ Jiná je však již situace u Vzorového zákona o mezinárodní obchodní arbitráži. Ten v článku 16 odst. 1 výslovně stanoví, že pro otázku rozhodování o pravomoci je rozhodčí doložka posuzována jako smlouva nezávislá na jiných částech smlouvy a rozhodnutí rozhodčího soudu o tom, že smlouva je nulitní a neplatná, nezasahuje ipso iure platnost rozhodčí doložky. Tato výslovná úprava, která zakotvila do té doby zásadu, která byla buďto odvozována spíše na základě logických úvah a zakotvena výslovně byla spíše v řádech stálých rozhodčích soudů, přinesla novou dimenzi i do úprav národních. Zde se dnes stále častěji setkáváme s výslovnými úpravami.

Národní úpravy se rozpadají do dvou skupin. Část dnes výslovnou úpravou této otázky sleduje Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži, část neobsahuje výslovnou úpravu, nicméně rozhodovací praxe sleduje princip autonomie, resp. separace smlouvy rozhodčí od smlouvy hlavní. Výslovně obsahuje oddělení obou smluv úprava francouzská⁵⁸ a úprava anglická⁵⁹. Německá úprava, tradičně vycházející z převažujícího názoru řadičích rozhodčí smlouvy mezi procesní smlouvy a tudíž odlišující se od smlouvy hmotné, rovněž potvr-

zuje v podstatě výslovně nezávislost obou smluv⁶⁰. Potvrzení zásady separace v rozhodovací praxi obsahuje úprava americká⁶¹, i když se v literatuře setkáváme i s opačnými tvrzeními, popírajícími možnost aplikace principu separace jak z pohledu interpretace federálního zákona o rozhodčím řízení, tak i z jiných úhlů pohledu⁶².

Česká úprava výslovně nesleduje Vzorový zákon v tom smyslu, že by tato otázka byla obsažena přímo v zákoně o rozhodčím řízení. Úpravu nalézáme v normách věnovaných smluvnímu právu. Konkrétně pro oblast obchodního práva je to v § 267 odstavec 3 Obchodního zákoníku. V souladu s ním, je-li součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva nebo dohoda o řešení sporu, jsou tyto dohody neplatné pouze tehdy, když se na důvod neplatnosti vztahuje. Současně také neplatnost těchto dohod neznamená nutně neplatnost smluv hlavních. Další potvrzení lze nalézt i v Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Ta v článku 81 ponechává v případě odstoupení od smlouvy v platnosti ustanovení o řešení sporu. Výslovně není otázka upravena v občanském zákoníku. Nicméně vzhledem k jednotnému doktrinárnímu přístupu nelze z tohoto vyvozovat nepřijetí myšlenky autonomie.

Rozhodovací praxe stálého Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR v Praze potvrzuje nezávislost smlouvy hlavní a rozhodčí⁶³ a nejsou nám známy žádné problémy s touto koncepcí související.

Koncepce autonomie smlouvy rozhodčí na smlouvě hlavní nevykazuje na rozdíl od koncepce pravomoci prakticky v komparativním srovnání žádné významné rozdíly s výjimkou toho, zda je obsažena přímo v procesní normě nebo v normě hmotněprávní. To může být dáno jednak náhledem doktríny na povahu rozhodčí smlouvy, jednak i vývojem v oblasti legislativní, příp. propojením i na jiné otázky, např. na volbu práva či prorogační dohodu. To, co by bylo možné pokud jde o českou úpravu změnit, je výslovná úprava dopadající nejenom na určitou oblast práva, ale zasahující problematiku rozhodčích smluv obecně. Zde se dle našeho názoru znovu objevuje prostor pro změnu v rámci zákona o rozhodčím řízení⁶⁴.

IV. Závěr

Obě zkoumané zásady tak, jak jsou upraveny v českém právu, sledují trendy vlastní modernímu rozhodčímu řízení. Respektive, jak je některými autory uváděno, představují obecné principy mezinárodního rozhodčího řízení či mezinárodního veřejného pořádku⁶⁵. V základní rovině jsou způsobilé napomáhat žádoucím funkcím rozhodčího řízení. Některé z otázek by však stálo za úvahu v rámci novelizace či v nové úpravě, bude-li v budoucnu zvažována nově pojmut. Konkrétně si dovolujeme upozornit na následující otázky:

- **§ 106 OSŘ.** Pokud toto ustanovení interpretujeme pod primátem rozhodců rozhodovat přednostně o své pravomoci (a ten je dle našeho názoru českou úpravou akceptován), dostáváme se do určité slepé uličky. Zodpovězení otázky kdy, v jakých případech, má soudce věcně posuzovat otázku existence, platnosti, dosahu atd. rozhodčí smlouvy není jednoznačné a může se případ od případu lišit. Otázka zesílení jazykového ošetření ustanovení například ve směru francouzské úpravy, kdy je dán akcent na zjevnost situace neexistence či neplatnosti rozhodčí smlouvy, lze považovat za vhodné.
- **úprava možnosti přezkoumání rozhodnutí rozhodců o jejich pravomoci ještě před vydáním rozhodčího nálezu (bez nutnosti na tuto dobu přerušit rozhodčí řízení) a zachování této možnosti jen do doby vydání rozhodčího nálezu, tj. v té podobě, jak ji zná Vzorový zákon.** Tato úprava představuje otázku, která stojí rovněž za vážnou úvahu. Odstraněny by tak byly situace, kdy pochybnosti o právním základu rozhodčího řízení doprovázejí toto až do fáze přezkumu soudem. Po vynaložení času a finančních nákladů se tak strany mohou dostat do situace, kdy bylo celé řízení konáno zbytečně.
- výslovná **obecná úprava autonomie rozhodčí smlouvy** na smlouvě hlavní. Zde bychom doporučovali – vzhledem k převažující koncepci hodnotící rozhodčí smlouvu jako smlouvu procesní, resp. smíšenou, – upravit tuto otázku přímo v zákoně o rozhodčím řízení.

Summary

The competence-competence principle and the principle of autonomy (separability) are attributed to modern arbitration law. The analysis of both widely recognized principles creates the core of this paper.

In the introductory part the author focuses on the importance and the function of both principles in legal regulation. She aims to the negative and positive effects of the competence-competence principle and at the allocation of the jurisdiction between court and an arbitrator to decide the dispute relating to the competence.

The first and second chapter of the paper analyse the competence-competence principle and separability principle from the point of view of the selected international sources (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, European Convention on International Commercial Arbitration) and national sources (German, French, English, American law). The comparison with the Czech regulation results in the recommendation for the future amendment to the Czech law (§ 106 of the Civil Code – more precise regulation under whose circumstance the court is obliged to ter-

minate any proceedings in case where the arbitration contract exists; the review of the arbitrator's opinion about the positive competence before the enactment of the arbitral award; the express enactment of the autonomy principle not only in the Commercial Code).

* prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc., děkanka Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Arbitrabilita, tj. přípustnost sporu k řešení před rozhodci, je v českém právu upravena § 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

² Důvody pro dosažení snadnějšího uznání v universálním rámci jsou dva: jednak je to existence mezinárodních úmluv dvoustranných i mnohostranných, jednak je to i skutečnost, že rozhodčí řízení není ztotožňováno se státem a činností jeho orgánů tak, jak je tomu v řízení soudním. Rozhodce není považován za orgán moci veřejné. Zejména ve druhé polovině minulého století toto konstatování hrálo velkou roli.

³ O významu pohybu mezi autonomií rozhodců a soudním přezkumem úkonů rozhodců svědčí i charakteristika rozhodčího řízení, která se objevila v článku Jacka Lee Tsen-ta, když uvedl, že jde o „*přetahování se mezi autonomií rozhodců a jejich soudním přezkumem*“. Lee Tsen-ta J. Separability, competence-competence and the arbitrator's jurisdiction in Singapore, Singapore Academy of Law Journal, 1995, převzato z Hein-online.

⁴ Nespornými hodnotami rozhodčího řízení jsou úspora času, s tím související i úspora finanční, vysoký stupeň unifikace, jednodušší procesní pravidla atd. Blíže: Rozehnalová N., Rozhodčí řízení ve vnitrostátním a mezinárodním obchodním styku. Aspí: Praha, 2008, s. 60 a násl.

⁵ Pro komparativní část jsme si vybrali z národních úprav francouzskou (známou svým pro arbitrážním působením), německou (vzhledem k obecné blízkosti úpravy v německém právu k české úpravě) a z anglosaských úprav úpravu v USA a Velké Británii jako základních reprezentantů systému common law.

⁶ Rozehnalová N., c.d. 4, s. 101 a násl.

⁷ Barceló III. J.J., Who decides the Arbitrator's Jurisdiction? Separability and Competence-Competence in Transnational Perspective, Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol. 36, 2003, s. 1124 a násl. Rovněž také Gaillard E., Savage J. (editors), Fouchard - Gaillard - Goldman On International Commercial Arbitration. Kluwer Law International: The Hague, 1999, s. 402 a násl. Váradý T., Barceló III J.J., von Mehren A.T., International Commercial Arbitration, Thomson West: St. Paul, 2003, s. 89 označují také prvé dvě situace výstižnou otázkou: „*kdo rozhoduje o pravomoci, rozhodci nebo soud?*“.

⁸ V české literatuře k této otázce Bělohávek A.J., Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj, 2005, červenec, s. 11 a násl. Bělohávek A. J., Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. C.H.Beck: Praha, 2004, s.120 a násl.

⁹ Literatura u německé varianty termínu upozorňuje na nebezpečí záměny významu. Řada autorů proto přestala využívat německou verzi termínu právě pro onen jiný význam. Blíže Schlosser P., The Competence of the Arbitrators and of Courts, Arbitration International 8, číslo 2, s. 188.

¹⁰ Zde je nesporné, že je jím rozhodné procesní právo, tedy tzv. lex arbitri. Nemůže jim být smlouva sama. To bychom se

dostali k bludnému kruhu hledání odpovědi na otázku, co bylo dříve, zda slepice, nebo vejce. V ostatním odkazujeme i na naše stanovisko směrem k hodnocení doktrín rozhodčího řízení. Pokud jde o otázku *lex loci arbitri*, existuje řada zdrojů. Jen výběrově poukazujeme na: Goode R., *The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration*, *Arbitration International*, Vol. 17, No.1, 2001.

¹¹ K jednotlivým doktrínám srovnej N. Rozehnalová, c.d. 4, s. 54 a násl. V zahraniční literatuře přehledně Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kroll S.M. *Comparative international commercial arbitration*, Kluwer Law International: The Hague, 2003, s. 71 a násl.

¹² Nutno podotknout, že smluvní doktrína má stále více zastánců – vědomých či nevědomých – v ČR. Nejvýrazněji s nejzřetelnějšími argumenty se vyslovil Raban P. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha, 2004. Nutno ovšem podotknout, že tento průlom nastal až po stanovisku Ústavního soudu (např. usnesení sp.zn. I. ÚS 339/02, spo.zn. IV ÚS 511/03, sp. zn. III ÚS 166/05, sp.zn. 145/03). Do té doby se v české literatuře projevovala spíše doktrína jurisdikční.

¹³ Viz text iniciativy včetně států, jejichž legislativa je ovlivněna tímto Vzorovým zákonem: www.uncitral.org. Český text viz Bělohlávek A.J., c. d. 8, s. 313 a násl.

¹⁴ Literatura zabývající se problematikou rozhodčího řízení hovoří u rozhodčí smlouvy o pozitivních a negativních účincích. Tento termín jsme převzali i v naší učebnici (Rozehnalová N., c. d. 4) a pracujeme s tím i zde. Námatkově z literatury viz např. Rubino-Sammartano M., *International Arbitration. Law and Practice*. Kluwer Law International: The Hague, 2001, s. 381. Fouchard - Gaillard - Goldman *On International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International: The Hague, 1999 s. 381 a násl.

¹⁵ Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži článek V odst. 3, Úmluva o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států (vyhl. č. 420/1992 Sb.) článek 41.

¹⁶ Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži v článku 16. Viz také UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with Amendments as adopted in 2006. Vienna, 2008 dostupné z www.uncitral.org.

¹⁷ Bachand F., *Does Article 8 of the Model Law Call for Full of Prima Facie Review of the Arbitral Tribunal's Jurisdiction?* *Arbitration International*, Vol. 22, No.3, s. 464 a násl. Pro situaci plného přezkumu hovoří ta skutečnost, že tímto postupem se šetří čas i peníze stran, které by zbytečně vedly rozhodčí řízení, které je od počátku zatíženo problémem, týkajícím se jeho samotné podstaty a hrozí v budoucnu jeho zrušení.

¹⁸ Naopak situaci odsunu až na fázi po vydání rozhodčího nálezu odůvodňuje skutečnost, že je tímto bráněno straně, která je vázána rozhodčí smlouvou, aby činila procesní obstrukce. Je skutečností, že v řadě států může přezkum pravomoci trvat měsíce.

¹⁹ Bachand F., c.d. 17, s. 467 a násl. Zde poukazuje např. na řešení v anglickém *Arbitration Act 1996*. Toto řešení rozebíráme dále v komparativní části.

²⁰ Jako příklad lze uvést například monografii Rubino-Sammartano M., c.d. 14, kde v kapitolách věnovaných této problematice se opírá o konkrétní právní úpravu. Výslovně v této otázce směrem k národnímu právu místa rozhodování, resp. v mezinárodním kontextu směrem k právním řádům všech dotčených právních řádů: Fouchard - Gaillard - Goldman *On International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International: The Hague, 1999, s. 400.

²¹ Bensaude D., *The International Law Association's Recommendations on Res Judicata a Lis Pendens in International Commercial Arbitration*, *Journal of International Arbitration*, 2007, s. 422 a násl. Viz rovněž www.ila-hq.org, kde lze získat znění rezoluce, o kterých se článek zmiňuje.

²² Rubino-Sammartano, c.d. 14, s. 600 a násl.

²³ Rubino-Sammartano M., c.d. 14, s. 586.

²⁴ Obecně použitá literatura k této části: Holtzmann H.M., Neuhaus J.E., *A Guide to The UNCITRAL Model Law On International Commercial Arbitration: Legislative History and Commentary*. The Hague, 1982. Binder P., Sekolec J., *International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model*, Londýn, 2005, s. 143 a násl. Broches A., *The 1985 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Exercise in International Legislation*, Martinus Nijhoff Publisher: The Hague, 1995, s. 375 a násl.

²⁵ Binder P., Sekolec J., c.d. 24, s. 143. K datu vydání monografie autor uvádí, že 61 států převzalo tento princip, z toho 49 doslovně. Na s. 144 však také upozorňuje na kontraverzní stanovisko Komise UNCITRAL, které dává státům na výběr zda přijmou tento princip či ne.

²⁶ Zajímavé stanovisko v rozhodnutí č. 742 uvedeném v databázi CLOUT (www.uncitral.org). Zrušen rozhodčí nález dle článku 34 odst. 2 nemůže být v případě negativního rozhodnutí o pravomoci. Toto rozhodnutí je soudem obecným nepřezkoumatelné.

²⁷ Toto ustanovení navazuje rovněž na článek II odst. 3 *Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů*, který zavazuje stát za vymezených podmínek uznat rozhodčí smlouvu.

²⁸ Bachand P., c. d. 17, s. 463.

²⁹ V ucelené podobě materiály ke Vzorovému zákonu a částech i k jeho přijímání na www.uncitral.org.

³⁰ *Nouveau Code de Procédure civile (NCPC) – Livre IV*, dosažitelný mimo jiné z http://lexinter.net/NCPC/regles_communes.htm. Nová úprava je obsažena v dekretech číslo 80 - 354 z roku 1980 a pro mezinárodní rozhodčí řízení číslo 81 - 500 z roku 1981. V literatuře srovnej Fouchard, c.d. 7, s. 661 a násl. Chang E., *The Superiority of the Arbitration Clause over a Forum Selection Clause under French Law*, *ASA Bulletin* 4/2004, s. 800 a násl.

³¹ I před úpravou z roku 1981 existovalo v rozhodovací praxi v mezinárodním rozhodčím řízení potvrzení tohoto trendu. Sporné však bylo v řízení domácím.

³² V literatuře dále: Rubino-Sammartano M., c. d. 14, s. 398. Meessen K.M. *Economic Law in Globalizing Markets*, Kluwer Law International: The Hague, 2004, s. 308 a násl.

³³ *Gesetz zur Neuregelung des Schiedsverfahrensrechts, Zehntes Buch der Zivilprozessordnung*. Tato úprava vstoupila v platnost 1.2.1998. Text úpravy obsažený je dosažitelný např. na <http://www.dis-arb.de>. V textu dále čerpáno z Henn, G. *Schiedsverfahrenrecht*, C.F. Müller Verlag: Heidelberg, 2000, s. 41 a násl.

³⁴ *The Arbitration Act 1996* se stal účinným 31.1.1997. Platí dále v Severním Irsku. Není používán ve Skotsku. Text zákona převzat z: http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts1996/ukpga_19960023_en_1. Dále čerpáno z: Paulsson, J. *Arbitration-Friendliness: Promises of Principles and Realities of Practice*. *Arbitration International*, Vol. 23, No. 3, 2007, s. 477 a násl. Aeberli P., *Jurisdictional Disputes under Arbitration Act 1996: A Procedural Route Map*, *Arbitration International*, 2005, Vol. 21, No. 3, s. 253 a násl.

³⁵ Mimo jiné byla do nové úpravy přenesena ze Vzorového zákona doktrína competence-competence, která do té doby nebyla využívána v takovémto rozsahu.

³⁶ Příloha číslo 1 k zákonu obsahuje jejich výčet. Základní úprava principu v sekci 30 mezi tyto normy nepatří.

³⁷ K této otázce zejména Aebeerli P., c. d. 30, s. 254 a násl.

³⁸ Pokud jde o vymezení pramenů a otázku vlivu United States Arbitration Act z roku 1925 doporučujeme v české literatuře Bělohlávek A.J., Procesní předpisy a rozhodčí řízení, Právní fórum, 2007, č. 12, s. 441 a násl. Jinak je zákon dostupný z řady internetových adres, např.

<http://www.smany.org/sma/about6-5.html>

³⁹ Již uvedené stránky organizace UNCITRAL uvádějí výčet států v rámci USA, které jako vzor převzaly Vzorový zákon UNCITRAL (California, Connecticut, Illinois, Louisiana, Oregon and Texas).

⁴⁰ Rubino-Sammartano M., c.d. 14, s. 74.

⁴¹ Walt S., Decision by Division: The contractarian Structure of Commercial Arbitration, Rutgers Law Review, 1998–1999, s. 377 a násl. Převzato z Hein Online.

⁴² Reuben R.C., First Option, Consent to Arbitration, and the Demise of Separability: Restoring Access to Justice for Contracts with Arbitration Provisions, SMU Law Review, Vol. 56, 2003, s. 819 a násl. Dostupný z databáze HeinOnline. Reuben poukazuje na následující doktríny: „doctrine of default rules“, „doctrine of procedura arbitrability“, „doctrine of competence-competence“, „doctrine of separability“.

⁴³ Reimann M.W., Craig L.W. Park W. Paulsson J., International Commercial Arbitration, Westbury: New York, 1997, s. 524 a násl. Analýza případu First Options viz s. 502 a násl. Dále i Leahy E.R., Bianchi C.J., The Changing Face of International Arbitration, Journal of International Arbitration, 17 (4), 2000, s. 19–61. Zejména k otázkám negativního účinku z pohledu výše uvedených případů srovnej Barceló III J.J., c.d. 7, s. 1131 a násl.

⁴⁴ Dostupný např. i z adresy <http://www.law.cornell.edu/supct/html/94-560.ZO.html>

⁴⁵ Dostupný např. z adresy: http://www.oyez.org/cases/2000-2009/2002/2002_01_800/

⁴⁶ Várady T., Barceló III J.J., von Mehren A.T., c.d. 7, s. 122.

⁴⁷ Leahy E.R., Bianchi C.J., c.d. 43, s.21.

⁴⁸ Leahy E.R., Bianchi C.J., c.d. 43, s. 22.

⁴⁹ Řád Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky ve znění k 1.2.2007 (dostupný z adresy www.arbcourt.cz) v § 23.

⁵⁰ Winterová A. a kol., Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 2 aktualizované vydání, Linde Praha a.s. 2005, s. 213–214.

⁵¹ Smlouvou hlavní se rozumí smlouva, k níž se váže smlouva rozhodčí, tzn. spory z níž mají být řešeny v rozhodčím řízení. Někdy se objevuje také termín kontejnerová smlouva.

⁵² Fouchard - Gaillard -Goldman, c.d. 7, s. 209.

⁵³ Schwebel S.M., International Arbitration: Three Salient Problems, Cambridge: Grotius Publications, 1984, s. 1–13.

⁵⁴ Fouchard - Gaillard -Goldman, c.d. 7, s. 209 a násl.

⁵⁵ Někteří autoři poukazují na skutečnost, že pokud smlouva hlavní neexistovala, nemůže existovat ani rozhodčí smlouva. To je zcela správný závěr. Pokud si však položíme otázku z pohledu procesního, tzn. že spor existuje zjevně proto, že jedna strana existenci předpokládá a druhá ji popírá, vypadá situace jinak. Právě v řízení bude prokázána skutečnost existence či neexistence smluv. Proto je také nutné „protazení“ principu autonomie do oblasti procesní, kde nachází své vyjádření v principu pravomoci.

⁵⁶ Schlosser P., Das Recht der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit. Siebeck, Mohr: Tübingen, 1989, s. 316.

⁵⁷ Rubino-Sammartano M., c.d. 14, s. 203.

⁵⁸ Článek 1466 francouzského „Nouveau Code de Procédure Civile“ stanoví oddělení rozhodčí doložky od smlouvy hlavní a neovlivňující se navzájem (podobně také ustálená judikatura).

⁵⁹ Srovnej část 7 Arbitration Act 1996.

⁶⁰ Srovnej § 1040 odst. 1 ZPO. V literatuře potvrzují např. Schwab K.H., Walter G., Haumbach A.B., Schiedsgerichtsbarkeit, C.H. Beck: München 2000, s. 41. Henn G., c. d. 29, pozn. 32.

⁶¹ Barceló J.J. III, c.d. 7, s. 1119 s odkazem na rozhodnutí ve věci Prima Paint Corp. v. Flood and Conglin Mfg. Co. Podobně také Reimann M.W., Craig L.W. Park W. Paulsson, c.d. 38, analýza případu na s. 509 a násl.

⁶² Reuben R.C., c.d. 42, s. 839 a násl. s výraznou kritikou jak případu Prima Paint, tak vůbec možností z pohledu federálního práva.

⁶³ Judikatura RS při HK ČR a AK ČR potvrzuje doktrínu autonomie. Například v rozhodnutí Rsp 24/99 bylo mimo jiné uvedeno „rozhodčí doložka je nezávislá na platnosti smlouvy, v jejímž textu je obsažena. Případná neplatnost smlouvy nemá za následek neplatnost rozhodčí doložky. O platnosti rozhodčí doložky, která je zahrnuta do písemně vyhotoveného textu podepsaného oběma stranami, není pochybnosti a tato je pak podle § 3 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, platná, neboť splňuje podmínky tímto zákonným ustanovením stanovené.“

⁶⁴ Z připravovaného Občanského zákoníku by zde bylo možné pravděpodobně využít § 1469: § 1469

(1) Každá z několika smluv uzavřených při témže jednání nebo zahrnutých do téže listiny se posuzuje samostatně.

(2) Plyne-li z povahy několika smluv nebo z jejich účelu, známého stranám, že jsou na sobě závislé, je vznik každé z nich podmínkou vzniku ostatních smluv. Zánik závazku z některé z nich bez uspokojení věřitele zrušuje ostatní závislé smlouvy, a to s obdobnými právními účinky.

⁶⁵ Myšlenka řadící oba principy k principům mezinárodního rozhodčího řízení nebo k součásti veřejného pořádku se objevuje v řadě publikací. Jen namátkově uvádíme Rau A. S., Arbitral Jurisdiction and the Dimensions of the „Consent“, Arbitration International, Vol. 24, No. 2, 2008, literatura uvedená v poznámce pod čarou č. 29 a 30.